

HRISTO NESTOROFF KAO ZBILJSKI OKVIR KNJIŽEVNOM LIKU ŠEGRTA HLAPIĆA

Vjekoslava Jurdana
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

HRISTO NESTOROFF AS A REAL-LIFE FRAMEWORK FOR THE FICTIONAL CHARACTER OF LAPITCH THE APPRENTICE

Vjekoslava Jurdana
Faculty of Educational Sciences
Juraj Dobrila University of Pula

This paper is an attempt to reconstruct the extra-literary patterns of the fictional character of Lapitch the Apprentice in the novel *The Brave Adventures of Lapitch* by Ivana Brlić-Mažuranić. The authoress' nephew, at the time she was writing her anthological novel, was a playful five-year-old boy – Hristo Nestoroff – Bulgarian on his paternal side, who strongly motivated the writer's actual shaping of her best known literary character. The aim of the paper is to prove how the interaction between extra-literary and literary reality (also) in this case is not one-sided and one-directional.

Key words: Ivana Brlić-Mažuranić, *The Brave Adventures of Lapitch*, Lapitch, Hristo Nestoroff, context and text

Umjetnost sama po sebi, ona je neodjeljiva od umjetnika jer je oni stvaraju

Ivana Brlić-Mažuranić (1874. – 1938.) antologijska je hrvatska spisateljica i prva akademkinja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 1913. godine objavila je svoj roman za djecu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*.¹ Glavni lik u tome romanu, kao što i sam naslov kaže, je šegrt Hlapić koji uči postolarski zanat kod majstora Mrkonje, grubog i

---

¹ Djelo je objavljeno pod naslovom *Čudnovate zgode šegrta Hlapića: pripovijest za djecu* u izdanju Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, kao 56. knjiga u nizu *Knjižnice za mladež*. Ilustrirala ga je Nasta Šenoa-Rojc, a uredio Josip Škavić.

teškog čovjeka. Zbog toga što ga je Mrkonja nepravедno okrivio za pogriješku u radu, Hlapić bježi u bijeli svijet. Putovanje traje tjedan dana sa mnogim zgodama i nezgodama, a na kraju sve završava sretno za glavnog junaka i većinu sporednih.

To je bio prvi pravi dječji roman u hrvatskoj književnosti (Hranjec 1998: 34; Crnković, Težak 2002: 260) pa ga tako nazivaju stožernim i temeljnim djelom u razvoju hrvatskoga dječjeg romana kao i paradigmom hrvatske dječje književnosti (Hranjec 2006: 60). Stoga zauzima klasično i antologijsko mjesto u korpusu hrvatske, ali i svjetske dječje književnosti (Zima 2001: 82 – 83; Kümmerling-Meibauer 1999: 137 – 138). Ovdje svakako valja naglasiti da se uz antologijski roman o šegrtu Hlapiću, još jedno književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić smatra vrhunskim književnim artefaktom. To je zbirka pripovijedaka *Priče iz davnine*, objavljena 1916. godine, a koje je autorica stvarala na temelju dobro proučene slavenske mitologije. U tom okviru naznačujemo da je Ivana Brlić-Mažuranić bila četiri puta predlagana za Nobelovu nagradu (1931., 1935., 1937. i 1938. godine), a nazivaju je hrvatskim Andersenom (zbog pripovjedačke virtuoznosti) i hrvatskim Tolkienom (zbog uranjanja u fantastični svijet mitologije).

O iznimnosti književnog stvaralaštva Ivane Brlić-Mažuranić svjedoče i doista mnogobrojna izdanja, kao i prijevodi njezinih djela. Tako je roman o šegrtu Hlapiću tiskan u više od sto izdanja, a preveden je na više od dvadeset jezika. Među njima je i prijevod na bugarski jezik. Bilo je to 1975. godine pod naslovom *Чудните приключения на чирака Хлапич*. Prevela ga je Hristiana Vasileva. Urednica izdanja bila je Sijka Račeva, ilustrator Stefan Šiškov, a sve u nakladi *Narodne mladeži* iz Sofije. No, time nisu ni izdaleka iscrpljene sve veze Hlapićeva lika i djela s Bugarskom.

Cilj je ovoga rada pokazati kako se nastanak romana o šegrtu Hlapiću odvijao u dubljoj povezanosti s hrvatsko-bugarskim kontekstom. Ovdje valja naznačiti da je opća povijest hrvatsko-bugarskih odnosa dugotrajna i bogata. Korijeni duhovne bliskosti tih dvaju južnoslavenskih naroda temeljno izrastaju iz glagoljske baštine koja je svoje izvore imala na tlu Bugarske da bi svoj procvat i trajanje kroz stoljeća doživjela na obalama Jadrana (Hrvatsko primorje i Istra posebice). O tome svjedoči i znameniti zapis popa Martinca koji je on pisao na Grobniku (u Hrvatskome primorju) o bitki na Krbavskom polju. Taj zapis je pop Martinac pisao za opsežni *Drugi novljanski brevijar* iz 1495. godine, a koji je pisan dvostupčano, glagoljicom na crkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije. Ondje pop Martinac, govoreći o turskoj invaziji i okrutnim turskim

osvajanjima u južnoslavenskim zemljama, spominje izrijeком i Bugarsku: „I obuim’ši vsu grčiû i bulgariû bos’nu i rabaniû nalegoše na ízikù hrvatski.“ U prijevodu na suvremeni hrvatski jezik (Damjanović 2004): „I zauzevši Grčku i Bugarsku, Bosnu i Albaniju, navališe na narod hrvatski“ (valja ovdje uočiti poistovjećenje imenica jezik i narod). U komparativnom južnoslavenskom kontekstu, uočeno je također da je taj Martinčev zapis u cjelini funkcionalno usporediv i sa zapisom inoka Izaije, hilendarskoga monaha koji je, prevodeći s grčkoga spise poznatoga bizantskog teologa Pseudo-Dionizija Aeropagita, ostavio staroslavenski zapis o bitci na rijeci Marici 1371. godine (Čupković 2009: 11).

No, i tijekom drugih stoljeća i razdoblja, hrvatsko-bugarski odnosi su se bogato i plodno razvijali i to na različitim područjima. A tako je i danas. O tome svjedoči izložba nazvana *Jezik sveti mojih djedova: hrvatsko-bugarske usporednice* koja je otvorena 26. listopada 2015. godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te je bila otvorena do 3. studenoga 2015. godine.²

Dakle, upravo pred sam početak znanstvenog skupa „Pajsijevi dani 2015.“ u Plovdivu koji je održan od 29. do 31. listopada 2015. godine, gdje sam izložila rezultate svojih istraživanja, a koja duboko zadiru u područje hrvatsko-bugarskih književnih, kulturnih i političkih dodira. U tom kontekstu, po objavi u medijima da je otvorena ta izložba, odmah sam se javila organizatorima izložbe i obavijestila ih o svojim ranijim istraživanjima, kao i ovim aktualnima te o svom odlasku u Plovdiv. Štoviše, tim svojim rezultatima uspostavila sam i suradnju oko daljnjeg oblikovanja te izložbe koja će se nadalje odvijati u virtualnom obliku.³

Preciznije rečeno, povod javljanju organizatorima izložbe bio je prilog u katalogu te izložbe, gdje je na 21. stranici, a pod naslovom

² Izložbu je organizirala Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, a u suradnji s Veleposlanstvom Republike Bugarske u Hrvatskoj i Hrvatsko-bugarskim društvom iz Zagreba. Radi se o izložbi odabranih knjiga, a nazvana je po stihu pjesme velikoga bugarskog književnika Ivana Vazova – *Jezik sveti mojih djedova*. Cijelim projektom željelo se pokazati da su Bugarska i Bugari u hrvatskoj knjizi prisutni od davnina preko tema i okolnosti koje ih povezuju. Povezanost počinje sa starim glagoljskim tekstovima, kao što je *Ljetopis Popa Dukljanina* iz 12. stoljeća, te seže do najsuremenijih tekstova koji predstavljaju suvremenu bugarsku kulturu.

³ Koncept izložbe razradila je radna skupina, u čijem su sastavu bili akademik Josip Bratulić, predsjednik Hrvatsko-bugarskoga društva, Ksenija Banović, književna prevoditeljica za bugarski jezik i Sonja Martinović, diplomirana knjižničarka u Središnjoj informacijskoj službi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Književne veze, prikazana fotografija dječaćića Hrista Nestoroffa.⁴ Tu sam fotografiju Hrista Nestoroffa pronašla još 2013. godine u Spomeničkoj zbirci i knjižnici Mažuranić-Brlić-Ružić u Rijeci te sam tada o tome upoznala znanstvenu i stručnu javnost.

Naime, poznato je da je slavna hrvatska književnica Ivana Brlić-Mažuranić svoj antologijski roman o šegrtu Hlapiću namijenila/posvetila svom nećaku Hristu Nestoroffu, što naznačuje i kratka bilješka uz zagrebačku izložbu. No, o tome, do mojih istraživanja, nije detaljnije istraživano, ni u hrvatskoj, a niti u bugarskoj znanosti o književnosti. U tom okviru naznačujem da sam započela svoja istraživanja o povezanosti likova romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* s izvantekstualnom stvarnošću, pa tako i lika šegrta Hlapića s stvarnom osobom Hrista Nestoroffa, još 2013. godine – kada se slavila 100. obljetnica romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Naime, tijekom istraživanja i pripremanja za sudjelovanje na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji *Od čudnovatog do čudesnog: 100 godina Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* koja je održana od 18. do 20. travnja 2013. godine u Slavonskome Brodu. Štoviše, u tadašnje istraživanje uključila sam i svoju studenticu Irenu Petrović čiji sam diplomski rad o stvaralaštvu Ivane Brlić-Mažuranić mentorirala na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Preliminarni rezultati tih istraživanja (koja su realizirana u Arhivu obitelji Brlić u Slavonskome Brodu te Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić u Villi Ružić u Rijeci) objavljeni su u zajedničkome radu pod naslovom *Pokušaj rekonstrukcije izvanknjiževnih predložaka za književne likove u romanu Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, koji je tiskan u Zborniku radova „Šegrt Hlapić“ od čudnovatog do čudesnog, 2015. godine. Svakako valja istaći da sam tijekom tih istraživanja, dakle, 2013. godine, imala iznimnu čast i zadovoljstvo surađivati sa praunukom Ivane Brlić-Mažuranić – Matildom Ružić (1955. – 2015.).

U tom okviru ovim radom želim detaljnije i dublje prikazati odnos između zamisli, promišljanja i stavova slavne hrvatske spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić i njezina djela, antologijskoga romana *Čudnovate zgode*

---

⁴ Ispod fotografije slijedi kraći tekst: „U podnaslovu dječjeg romana *Jana Bibijana* Elina Pelina (Zagreb, 1943.), iz kojeg proviruje veseo i bezbrižan dječak, radoznao, nestašan i neposlušan, piše *nevjerojatne zgode jednog dječaka*. Tako Ivana Brlić-Mažuranić opisuje svoga nećaka Hrista, sina njezine sestre Alke i bugarskog diplomata Minča Nestoroffa, koji joj je poslužio kao prototip i nadahnuće za Hlapićeve zgode i nezgode. Fotografija je dio ostavštine Nestoroff u Fondaciji Matilde Ružić, u Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić u Villi Ružić u Rijeci“ (Banović, Martinović 2015: 21).

šegrta Hlapića. Kad je objavljen taj roman, autorica bijaše na pragu četrdesete godine života: zrela žena koja je svoj vijek provela u krugu uglednih hrvatskih obitelji: Mažuranićevih i Brlićevih (Vaupotić 1970: 60). Naime, Ivana Brlić-Mažuranić unuka je Ivana Mažuranića (1814. – 1890.), hrvatskoga pjesnika, jezikoslovca i političara – hrvatskoga bana i najznačajnije ličnosti hrvatskoga narodnoga preporoda. On je maestralno dopunio izgubljeno XIV. i XV. pjevanje Gundulićeva epa *Osman*, a napisao je najveće pjesničko djelo hrvatskoga romantizma – epski spjev *Smrt Smail-age Čengića*. No, obitelj Mažuranić iz Hrvatskog primorja dala je i niz drugih pisaca i filologa, kao što su Antun, Fran, Matija i Vladimir Mažuranić. Iz te slavne obitelji Ivana Mažuranić udajom ulazi u drevnu i za hrvatsku kulturu također značajnu obitelj Brlić, u Slavenskome Brodu. U povijesti hrvatskoga naroda takva se jedinstvena sinteza sjevera i juga dogodila u spajanju i djelovanju obitelji Zrinskih i Frankopana. U tako utemeljenom izvantekstualnom okviru izrasta i (po)etika Ivane Brlić-Mažuranić, naime njezina autorska orijentacija koja je logična posljedica odrastanja u domu Mažuranićevih gdje je vladalo europsko civilizacijsko ozračje te duh hrvatstva i sveslavenstva baš kao i kasnije u njezinoj brodskoj obitelji.

Riječju, Ivana Brlić-Mažuranić je iz slavnih i poznatih obiteljskih izvora gradila svoje moralno-etičke nazore koji pak bijahu najneposrednije materijalizirani poetički (Hranjec 2005: 95, 97). I sama u svojoj *Knjizi omladini* o tome kaže: „Umjetnost sama po sebi, ona je neodjeljiva od umjetnika jer je oni stvaraju“. No, nadalje pojašnjava autorica, „ljepota postoji sama po sebi, ona je odjeljiva i od umjetnika i od umjetnosti [...]“ (Brlić-Mažuranić 1923 u 1968: 165).

Slijedeći riječi same umjetnice, ulazim u područje njezine biografije, iako bez nakane da pozitivistički sociologiziram jedno stvaralaštvo, ili da pozitivističkim biografizmom ‘objasnim’ promatrani književni opus. Pa ipak, slijedeći postavke Northropa Fryja, to ne znači da *a priori* odbacujem stavove književnih teoretičara koji ističu kako će biografija uvijek biti dio kritike. Naime, „prirodno je“, ističe Frye, „da se biograf zanima za poeziju onoga o komu piše kao za osobni dokument koji bilježi njegove skrovite snove, asocijacije, ambicije i izražene ili potisnute želje. Studije o takvim temama, kao i one koje uključuju relacije psihologije i kritike, tvore bitan dio kritike.“ Pri tome Frye ističe kako nije riječ o prikazima koji naprosto projiciraju autorovu osobnost, već o ozbiljnom proučavanju koje je svjesno kolikim se nagađanjem koristi i koliko su uvjetni svi zaključci (Frye 2000: 129).

U tom cilju valja istaknuti činjenicu da je Ivana Brlić-Mažuranić ostavila obilnu i bogatu korespondenciju koja omogućava raznolike

pristupe pojedinim aspektima njezina života, a posebice njezinu književnom stvaralaštvu. Tako nam ta korespondencija otkriva i višestruko potvrđuje da je roman o šegrta Hlapiću autorica pisala/namijenila svome nećaku Risti.

No, tko je zapravo taj, kako ga Ivana Brlić-Mažuranić naziva u svojim pismima, Rista?

Za Ristu sam počela pisati onu knjigu – zove se Čudnovate sgođe šegrta Hlapića

Hristo (Risto) Nestoroff (1907. – 1969.) bio je sin Ivanine sestre Aleksandre (Alke) Mažuranić-Nestoroff (1878. – 1971.) i Dimitrija Mintcha (Minča) Nestoroffa (1868. – 1943.) koji je bio bugarski diplomat. Od milja su ga nazivali Risto, Rista i Mali Ristić.

U pismu majci, Ivana 16. svibnja 1912. javlja:

Za Ristu sam počela pisati onu knjigu, te ću Ti sutra ili prekosutra poslati prve kapitule. Zove se 'Čudnovate sgođe šegrta Hlapića'. Zdenki se jako dopada – premda je pisana, ja držim, sasvim u niveau-u Ristinom. – Kad stvar sa Alkom, ako Bog da, dobro prodje, mogla bi Ti (ako ti se pripovijest dopada) probati sreću kod Kugli-a. Možda nam ju odkupi. To bi bila po mom mnjenju, jako dobra knjiga za djecu od 6-8 godina, a dala bi se jako sgodno ilustrirati (AOB 70: 15).

Naime, u to vrijeme, petogodišnji Rista se za vrijeme bolesti svoje majke, Ivanine sestre Alke, nalazi u Brodu na Savi kod svoje tete Ivane. Zdenka (1899. – 1984.), njezina najmlađa kći, tada ima trinaest godina.

I u pismu koje Ivana Brlić-Mažuranić piše svojoj kćeri Nadi 25. svibnja 1912. godine ona izrijekom spominje pisanje za Ristu:

Ja sam sada marljiva u pisanju. Pišem jednu pripovijest za Ristu. 'Čudnovato putovanje šegrta Hlapića'. Šegrt Hlapić naime utekne od zločestog majstora Mrkonje i putuje 8 dana po svijetu u zelenih hlačah, crvenoj košulji i čizmah sa sjajnim sarami. Svašta mu se zla i dobra dogodi – a mami se to dogodilo da je već dobila komad manuskripta i telefonira con amore [požrtvovno] po Zagrebu za nakladnika. – Ovaj čas spava Hlapić pod mostom na cesti sa jednim lopovom, jer je vani oluja i noć. Grozno! A pomisliš li da neimam već mjesec dana sobarice i da sam pače Mandi odkazala (s njenom promjenljivom čudi bilo je odviše borbe) onda moraš priznati da mi je još uz mnoge misli koje me okupiraju za sve vas, ovaj Hlapić krasno utočište! – U mojoj glavi se doduše križaju njegove fiktivne sgođe sa pravimi i živimi sgodami koje se s vama zbivaju i vrlo često (kao n. pr. ovaj put) upotriebim komad Hlapićevog papira za njegove najozbiljnije konkurente. Neka samo gospodin Bog izvede s vama sve tako povoljno i veselo i – last non least [i ne manje važno] – tako brzo, kao što ću ja nastojati izvesti iz neprilika (AOB 72: 7).

No, i pisma koja je Ivana pisala prije nastanka romana o Hlapiću svjedoče o posebnoj naklonosti prema svome nećaku. Tako 24. IX. 1907. godine, dakle godine kada je Risto rođen, u pismu majci Henrietti (rođenoj von Bernath Lendway, 27. siječnja 1842. – 15. listopada 1919.), kaže:

Kako bi rado klinčića, ovu divotu od djeteta /ako je kao na fotografiji/ vidila to valjda i sama znaš. Ja bi si u obće već počela mnogo stvarati na svoje rodbinske osjećaje od kad ovako silno ljubim tog srančića, kad si ne bi mislila i kad se ne bi bojala da je to beginnende Alters und Geisteschwäche kad se čovjeku mala djeca ovako u srce uvuku. Šivamo mu opravicu koja je već do rukava gotova i koju ću poslati na probu a onda ćemo mu još dvie tri sašiti (AOB 8: 164).

I kasnije, kada je Hristo već mladić, Ivana Brlić-Mažuranić otkriva njegove osobine, tako bliske njezinom književnom liku – Hlapiću. U pismu koje Ivana piše iz Brodskoga brda, 28.VIII. 1924. godine svome ocu Vladimiru, čitamo:

Dragi moj tata!... Sa Ristom nam je jako liepo. U ovoj našoj košnici, u kojoj od djece, posla i domaćih viceva sve bruji, snašao se je on u isti čas. Izvrsno je svojstvo njegovo, da u svemu traži humorističnu stranu, pa ga time i djeca i svi rado imaju, jer i njemu i njima nikad nije dosadno.

Navodeći nadalje njegove raznolike aktivnosti, autorica povezuje tu stvarnost sa jednim drugim književnim djelom, naime, romanom Jacka Londona *Sin sunca*:

Goji sa Nevicom (Risto, op.a.) neke golube njezine, busa se sa janjcima, ciepa drva, igra šah sa Aleksom i sa Andrinom ženom – a što je glavno: jede groždje kao oni junaci u 'Sinu Sunca', koji ne piju wisky svaka četvrt sata – nego uvijek. Izrezivala sam za nj ovaj roman, pa ga sada čita i govori o njemu bez predaha.

Štoviše, to pismo koje svjedoči o dinamičnom svakodnevnom životu Ivane Brlić-Mažuranić, a koji ona (i) ovdje isprepliće sa fikcijom književnih djela, pronašla sam u Villi Ružić-Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić koja se nalazi u Rijeci – u villi poznate riječke obitelji Ružić. Naime, u Rijeci je živjela najstarija kći Ivane Brlić-Mažuranić i njezina supruga dr. Vatroslava Brlića – Nada Brlić (1893. – 1964.). Ona se u Rijeci udala za dr. Viktora Ružića koji je bio doktor pravnih znanosti, odvjetnik, političar, hrvatski ban – ban Savske banovine, ministar pravde, slikar. Tako je u Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Mažuranić pohranjena

opsežna zbirka knjiga, dokumenata i arhivalija obitelji Mažuranić, Brlić, Ružić, Demeter, Badovinac, Bernath Lendway i drugih obitelji koje su (bile) povezane s njima. Uz knjižnicu koja broji više od 8000 knjiga, zbirka sadrži kolekciju fotografija, dokumenata, rukopisa, stilskog namještaja, umjetničke slike te osobne predmete poznatih pripadnika spomenutih znamenitih obitelji. Knjižnica je spomenik kulture Republike Hrvatske od 1946. godine, a oformio ju je Ivan Mažuranić te njegov brat književnik Antun Mažuranić. Ondje se nalaze djela Ivana i Antuna Mažuranića, Vladimira Mažuranića, Matije Mažuranića, Dimitrija Demetera i Ivane Brlić-Mažuranić. Između ostalih knjiga i rukopisa izdvaja se i rukopis Ivana Gundulića *Osman* iz 1650. godine. Također, ova knjižnica nedjeljiv je dio s arhivom i knjižnicom obitelji Brlić u Slavonskom Brodu (gdje smo također istraživali za ovaj rad), a obje su u vlasništvu obitelji Ružić. Skrbitelj knjižnice i zbirke je Theodor de Canziani. Villa Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić u Rijeci kao jedinstven spomenički kompleks može se danas razgledati kao iznimno kulturno blago pod dopunjenim nazivom Fondacija Matilde Ružić, jer su ga sačuvali uz veliku skrb praunuka Ivane Brlić-Mažuranić – prof. Matilda Ružić (pok.) i prof. Theodor de Canziani.

Upravo u Villi Ružić – Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić postavljena je u travnju 2013. godine, povodom 100. obljetnice romana o šegrtu Hlapiću, izložba o Hristu Nestoroffu. Izložba je nazvana *Hlapić uživo – Hristo Nestoroff*. Autor izložbe Theodor de Canziani u popratnome tekstu piše da je „živi Hlapić – Hristo Nestoroff došao na svijet 21. veljače 1907. godine. U Zagrebu je živio u palači baruna Kušlana kraj 'Markove' crkve koju od tetke nasljeđuje njegova majka Alka. Zatim živi u Beogradu, Sofiji, Istanbulu te Berlinu gdje su njegovi roditelji obnašali diplomatsku službu. Po prirodi nestašan i znatiželjan, dječak punašnih obraza, u bijelim opravama po modi svoga vremena bio je poželjna slika zdravog dječaka punog entuzijazma početkom dvadesetog stoljeća. Takav pristao i simpatičan plijenio je i pažnju svoje tetke Ivane koja njemu nalik čini Hlapićev lik. Hristo ili Rista, Ristić izrastao je u mladića koji studira pravne znanosti i elektrotehniku, sa majkom nakon Drugog svjetskog rata vodi vrtić bontona u Jurjevskoj 5, no kao i mnogi zapravo je pomalo izgubljen tip čovjeka jednog drugog doba koji u ovom njemu nenaklonjenom vremenu izgledaju kao sanjari s početka stoljeća. Manjoj djeci u obitelji ulijevao je veliki strah i bio uvijek spreman na razne šale i igre zbog toga zvan Vuk Bombić. Vjenčao se s kiparicom Paulom pl. Kiepach te umro u Zagrebu 7. ožujka 1969. godine“ (De Canziani 2013).

Hrista Nestoroffa kao već starijeg gospodina sjeća se i akademik Josip Bratulić (inače i predsjednik Društva hrvatsko-bugarskoga

prijateljstva) koji mi je, prilikom istraživanja za ovaj rad, kazao: „Staroga gospodina Nestoroffa sam kao suradnik Staroslavenskoga instituta, tada još student, viđao. U Demetrovu 11 je dolazio iz stare mažuranićevske kuće u Jurjevskoj ulici, na Ilirskom trgu. Kako i ja stanujem u Jurjevskoj 31a, kraj te kuće svakodnevno prolazim. Neke je knjige tada prodao knjižnici Staroslavenskog instituta, ali koje – ne znam“.

No, glavni izvor za istraživanje građe o obitelji Nestoroff čiji je potomak Hristo, nalazi se upravo u Fondaciji Matilde Ružić – Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Mažuranić. Ondje sam tijekom rujna i listopada 2015. godine istraživala detaljnije podatke o obitelji Nestoroff. Naime, ondje se čuva i građa pod naslovom *Diplomatska ostavština Nestoroff* koja je tako iznenađujuća u Rijeci, daleko od Bugarske, a sačuvana je putem Aleksandre-Alke Mažuranić-Nestoroff. Ondje su zanimljive knjige, autorski tekstovi, dokumenti, diplomatske uspomene, zatim isprave, pisma, fotografije te osobne predmeti obitelji Nestoroff. U kontekstu teme ovoga rada, izdvajamo: 1. orden za građanska zasluga – Bugarska (Carevina Bugarska), druga polovica XIX. stoljeća, 2. novogodišnje čestitke Dimitriju Minču Nestoroffu od careve majke, Marie Louise, i cara bugarskoga, vlastoručni potpisi i pisma (1890. – 1904.), 3. fotografije s bugarskoga dvora, 4. dekret cara Ferdinanda I. s carskim grbom i vlastoručnim potpisom o imenovanju Minča Nestoroffa njegovim sekretarom 1893. godine, 5. dokument kojim Ferdinand I. Bugarski knez dodjeljuje orden za građanske zasluge Minču Nestoroffu u Sofiji 1892. godine, 6. dokument kojim Ferdinand I., car Bugarski dodjeljuje Orden Sv. Aleksandra, 1907. godine (vlastoručni potpis), 7. osobni dokumenti Minča Nestoroffa, 8. osobni dokumenti Hrista Nestoroffa, 8. literarni sastav Hrista Nestoroffa koji je ispravila njegova teta književnica Ivana Brlić-Mažuranić, 9. vlastoručni potpis Minča Nestoroffa iz 1925. godine na knjizi *Pravopisnog rječnika bugarskog*, 10. novčanice (kovanice carevine Bugarske), 10. *Geschichte der Bulgarien* (Prag, 1876. godine) 11. *Bugarske narodne pjesme* (Beograd, 1874. godine). 12. *Čudnovate zgode šegrta Hlapića – Čudnite priključnija na čiraka Hlapič* (Sofija, 1975. godine), 13. *Geografski rječnik Bugarske* (Sofija, 1958. godine), 14. *Povijest starobugarskog prava* (Sofija, 1910.), 14. portreti –fotografije s potpisima bugarske carske obitelji (De Canziani 2006: 24 – 25).

Proučivši *Diplomatsku ostavštinu Nestoroff*, otkrivam da je Minčo Nestoroff rođen u bugarskoj pokrajini Kazanlik, 13. 3. 1868. godine, u trgovačkoj i veleposjedničkoj obitelji. Robert's College u Istanbulu završava 1887. godine. Naime, Robert's College u Istanbulu igrao je važnu

ulogu u edukaciji većeg broja bugarskih intelektualaca i političara u XIX. stoljeću i početkom XX. stoljeća. Utemeljen je 1863. godine, a Zaklada Collegea osnovana je u New Yorku, gdje je bila baza i edukacijski centar koji je kontrolirao obrazovni proces u Istanbulu. Naime, Robert's College bio je ogranak sveučilišta države New York. Edukacijski nivo bio je postignut nakon petogodišnjeg studija. Učila se matematika, prirodoslovlje, gospodarstvo, logika, politička povijest, međunarodno pravo filozofija i engleski jezik. Prvi bugarski student primljen je 1864. godine, ali je od 1868. godine preko 50% studenata bilo iz Bugarske. Više od dvjesto značajnih Bugara koji su kasnije bili na značajnim položajima u bugarskoj politici, kulturi i znanosti završili su Robert's College. To je vjerojatno i zato što je Robert's College vodio preko pedeset godina veliki prijatelj bugarskog naroda Georges Washbourne (De Canziani 2006: 19).

Nakon završenog collegea Dimitri Nestoroff postaje osobni tajnik bugarskog cara Ferdinanda I. (1861. – 1948.), njemačkoga princa iz obitelji Sachsen-Coburg-Gotha. On je najprije bio knez (kniaz) Bugarske od 1887. do 1908. godine, a zatim car Bugarske od 1908. do 1918. godine. Početkom 90-tih godina 19. stoljeća, oženio se kneginjom Marijom Luizom Bourbon-Parma. Minčo Nestoroff postao je najprije učiteljem kneginje i carice, a zatim i njihove djece prinčeva Borisa i Kirilla te princeze Eudokije i Nadežde. Uz to, Nestoroff je i carev tajni savjetnik, a zatim je prešao u diplomaciju. Stoga dio dokumenata Minča Nestoroffa u *Diplomatskoj ostavštini Nestoroff*, koji se odnosi na obitelj bugarskog kneza, sadrži dokumente osobne naravi i dokumente službene naravi (Toševa-Karpowicz 2006: 15).

1905. godine Minčo Nestoroff imenovan je prvim sekretarom bugarske ambasade u Beogradu. Tu upoznaje svoju buduću suprugu Aleksandru-Alku Mažuranić. Oni su se vjenčali u Zagrebu 1906. godine. Osim bugarskog, francuskog, engleskog, njemačkog i turskog jezika koje govori i poznaje, Dimitri Nestoroff sada uz suprugu uči i hrvatski jezik. U tom razdoblju valja istaći kako su se veze Bugarske i Hrvatske preko Nestoroffa ostvarile i tiskom zanimljivog atlasa Bugarske – *Geografičeski atlas* u Zagrebu 1907. godine. Mlada obitelj zatim seli u Istanbul gdje je Minčo sekretar u bugarskoj ambasadi do 1911. godine, a potom Minčo Nestoroff odlazi u Berlin. Od 1914. godine nalazimo Nestoroffe u Zagrebu. Alka i Minčo imali su dvoje djece: Hrista i Theu. Minčo Nestoroff umire u Zagrebu 3.12.1943. godine, a njegova supruga Alka, brinuvši se o ostavštini Mažuranićevih, umire u Zagrebu 18.1.1971. godine.

Dječak malen, veseo, hrabar, mudar i dobar

Kao i njezina sestra Ivana, i Alka Mažuranić-Nestoroff redovito piše pisma svojoj rodbini. Ta su pisma pisana iz raznih gradova i država gdje su Nestoroffi bili u diplomatskoj službi te su i ona, kao i Ivanina pisma, prvorazredan dokument koji daje obilje građe za znanstvena proučavanja u mnogim područjima: književnosti, povijesti, politici, geografiji.⁵

No, ovdje ističem da su Alkina pisma iznimnim izvorom i građom za proučavanje hrvatsko-bugarskih kulturnih dodira. Tako, primjerice, 12. kolovoza 1912. godine, dakle u vrijeme kada Ivana piše svoj roman, Alka piše svojoj majci – iz Sofije. U tom pismu čitam kako je Alka s djecom putovala iz Zagreba do Beograda, pa preko Sofije u Istanbul. Posebno naznačuje kako će opisati *zgode i nezgode* (podsjećam na naslov Ivanina romana: *Čudnovate zgode...*) putem od Beograda do Sofije. Putovali su udobno vlakom te Alka napominje da se mali Hristo ponašao uzorno. O svojim dojmovima kaže:

Naš put iz Beograda u Sofiju obilježen je prvim utiscima puta sa posljednje točke zapada prema istoku.[...] Stigli smo pred jutro 'na Sofijskata gara'. Sve mi se činilo puno ljepše nego sam očekivala. [...] Koliko sam u brzini vidjela od Sofije, vanredno mi se sviđa. Sofija je sva u vrtovima i zelenilu. I kuće su sasvim reprezentativne [...]. Čudna je pojava kroz dan prazne kavane, što odskače potpuno od onih u Beogradu uvijek punih. Pa i od zagrebačkih kavana. Marljivi su ti Bugari i sredjeni, a faire peur. Tipovi dosta tatarski, ali simpatični, a žene većinom slatke, crne i skroz na skroz, a la franca! [...] Krasna je katedrala, lijep spomenik Cara osloboditelja, a hrana na ovčjem putru – „Brechmittel“! [...] Mislim, da ću ove zime vidjeti bugarski dvor i biti predstavljena Knjazu. Zanima me ovaj Sofijski dvor koga je princeza Clementina odgojila bourbonskim štapom. [...] Hristo odlično. Čini mi se da još nikad nije toliko uživao kao u Borisovoj gradini na travi. Valjda je to bio prvi glas krvi (Iz Diplomatske ostavštine Nestoroff).

U pismu koje je Alka iz Berlina (gdje su bili i članovi bugarske carske obitelji) pisala majci 10. lipnja te godine, dakle kada Hristo ima pet godina, a njegova teta Ivana za njega je već započela pisati svoj roman o Hlapiću, o svome sinčiću Hristu kaže:

---

⁵ Primjerice, o životnome razdoblju obitelji Nestoroff provedenome u Istanbulu, na temelju spomenute *Diplomatske ostavštine*, tiskana je 2015. godine knjiga *The Istanbul Letters of Alka Nestoroff* čija je urednica je Klara Volarić. Nakladnik je Max Weber Stiftung – Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland u Bonnu, a u redakciji Orient-Instituta u Istanbulu.

Znam, da Ti i Tata vrlo ste ponosni na bugarskog unuka, koji osim ljepote obećaje imati odličnu memoriju. Sa pet godina zna takorekuć Kačića na pamet.⁶ Manje rado uči jezike, što mu Minčo zamjera. Mlad je, pa se nadam da će se i ta mana smanjiti – a pojavit će se sto drugih, koje će trebati neprestano tesati i ispravljati (Iz Diplomatske ostavštine Nestoroff).

U to vrijeme, kao što sam prethodno u radu naznačila, Ivana je već napisala prva poglavlja svoga romana o šegrtu Hlapiću a kojeg ovako opisuje:

Hlapić je bio malen kao lakat, veseo kao ptica, hrabar kao Kraljević Marko, mudar kao knjiga, a dobar kao sunce. A jer je bio takav, zato je srećno isplivao iz mnogih nepravilika (Brlić-Mažuranić 2015: 4).

Iz tog razdoblja sačuvan je niz fotografija maloga Hrista na kojima se jasno vide njegova dječja zaigranost, vedrina, ljupkost koje su osvojile i potakle njegovu tetu Ivanu – slavnu književnicu da napiše jedan od najboljih dječjih romana uopće. Te se fotografije također čuvaju u Fondaciji Matilde Ružić – Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić u Villi Ružić u Rijeci.

Neke od tih fotografija prilažem uz ovaj rad, a one kao i promatrana pisma koja sam istražila i ovdje analizirala, ukazuju da je riječ o grafi koja dokumentira postojanje bogate i složene denotativne jezgre kao sidrišta mogućih konotativnih smislova. Naime, ti dokumenti nedvojbeno ukazuju na izvore iz kojih je potekla stvaralačka imaginacija slavne spisateljice, svjedoče o stvaranju značenja prema stvarnosti, odnosno re-kreiranju ikoničko-narativnog artefakta. Taj nam pak artefakt, kao što je poznato u teoriji književnosti, ne dopušta jednostrano i radikalno odvajanje od denotata, već zahtijeva poniranje u njegovu literarizaciju (Lotman 2001).

Stoga je kao temeljni uvid ove analize, moguće ponuditi citat Paula Ricoeura u kojem kaže „da se književne i povijesne životne priče ne isključuju, nego nadopunjuju, unatoč ili u prilog njihova kontrasta. Ova dijalektika nas podsjeća da priča tvori sastavni dio života i prije nego što je protjerana iz života u pismo; vraća se u život mnoštvom puteva prisvajanja i po cijenu neizbrisivih napetosti“ (Ricoeur 2000: 75). Štoviše, ova je rekonstrukcija pokušala ukazati da „nije apsurdno govoriti o narativnom

---

⁶ Riječ je o Andriji Kačiću Miošiću (1704. – 1760.), hrvatskom pučkom pjesniku i fratru čije je djelo *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, iz 1756. godine, jedno od najpoznatijih u hrvatskoj književnosti. Ta najpopularnija hrvatska pučka knjiga iznimno je čitana, ali i recitirana napamet u svim hrvatskim krajevima sve do Drugog svjetskog rata.

jedinstvu života pod znakom priče koja nastoji narativno artikulirati retrospekciju i prospekciju“ (Ricoeur 2000: 75).

Jer iz dokumenata koje sam prikazala i analizirala u ovome radu vidljivo je ispreplitanje izvantekstualne i tekstualne zbilje u životu i stvaralaštvu Ivane Brlić-Mažuranić. A upravo to što svoje pisanje upućuje neposredno, u svojoj okolini neposredno prisutnom, voljenom dječaćiću, možda pomaže shvatiti kako je pogodila onaj topli, zapanjujuće intimni, ton knjige, a činjenica da je dijete kojem se obraća još nepismeno (petogodišnjak!) barem djelomice objašnjava onu gotovo usmenu neposrednost obraćanja pripovjedača koji struji prema čitatelju.

U tom (kon)tekstualnom okviru, valja (pro)čitati i poruke koje malim čitateljima upućuje sama autorica:

Pa kad čitatelji ugledaju maloga Hlapića u velikoj pogibelji i teškim neprilikama, reći će oni: 'Zaista je dobro učinio Hlapić što je za svaku sigurnost ponesao sa sobom puno dobrote, mudrosti i hrabrosti kad se u ranu zoru otputio u svijet.' Pa upravo zato svršilo se na koncu sve onako kako je najbolje bilo (Brlić-Mažuranić 2015: 4).

I stoga je posve nevažno je li uistinu dijelove romana čitala Risti ili si je samo zamišljala da mu se obraća“ (Majhut 2008: 95). Štoviše, „svakako je u procesu stvaranja dobro imati pred sobom lice nekoga koga se blisko poznaje i čije reakcije je moguće predvidjeti i zamisliti. I koji stoga itekako upravlja, prije svega, tonom pripovijedanja. No, i ta slika onoga kome se obraća zapravo je samo njegova slika onakva kako je zamišlja autorica, dakle, i ta predodžba onoga kome je upućeno pripovijedanje samo je konstrukcija autorice“ (Majhut 2012: 9).

Ta konstrukcija, a ona je eksplicitno naznačena u navedenom početnom opisu Hlapića (veseo, hrabar, dobar, mudar) upućuje na primarnu književnu stilizaciju romana utemeljenoj na autoričinoj (po)etičkoj platformi koja se sastoji u ispunjavanju dužnosti i „prihvatanju teškoće i neugodnosti života“, a uz koje treba naučiti „blago suditi i lako opraštati“ (Brlić-Mažuranić 1929: 104 – 105). I zato je Hlapić „srećno isplivao iz mnogih neprilika“. To je deontološka etika koja je, prema Kantovoj definiciji, usmjerena isključivo prema autonomnoj ideji dobra (Protrka Štimec 2015: 666). U tom okviru temeljno je njegovo djelovanje – pomaganje. Naime, prije polaska na put Hlapić odlučuje pomagati – biti pomagačem i u tome: *činiti dobro*. Stoga u oproštajnoj poruci majstorici kaže:

Hvala Vam na Vašoj dobroti. Ja idem u svijet. Mislit ću na Vas i pomagat ću svakomu, kao što ste i Vi meni pomagali (Brlić-Mažuranić 2015: 7).

Time Hlapić, jasnim iskazom namjere određuje ne samo narav svojega pohoda, već prije svega temeljnu odrednicu vlastita identiteta (Marot Kiš, Palašić 2015:120).

Stoga je putovanje kroz koje Hlapić prolazi stvarno – vremenski i prostorno uvjetovano i određeno – ali i metaforičko, jer se odnosi na njegovo sazrijevanje i potragu za vlastitim identitetom. Riječ je o konceptualnoj metafori *Život je putovanje* koja iskazuje da je čovjekov konceptualni sustav po svojoj naravi metaforički nastrojen, što znači da metafora nije samo dio jezika, već misli i djelovanja, ona je sveprisutna u našem svakidašnjem životu (Marot Kiš, Palašić 2015: 122). U tom okviru valja se vratiti rečenicama Alke Mažuranić-Nestoroff koja je za svoga sina Hrista istakla: „Mlad je, pa se nadam da će se i ta mana smanjiti – a pojaviti će se sto drugih, koje će trebati neprestano tesati i ispravljati“. Riječ je, dakle, o putovanju, i Hrista i Hlapića, koje se sastoji od niza epizoda koje na različite načine podvrgavaju ispitu moralne kvalitete i karakterne osobine koje ih čine prepoznatljivim ličnostima.

Sve to Ivana Brlić-Mažuranić književnoumjetnički iskazuje značajkama svoga jezika i stila koje odlikuju nenametljiva aforističnost, gnomičnost i sentencioznost. Te odlike dobrim su dijelom izdanak mažuranićevske književne tradicije, čiji su pripadnici pisali, ne samo malo po količini i obimu, nego i jezgrovito i sažeto, ne razmećući se opširnim opisima, dugim pripovijedanjem ili površinskim poticajnim emocijama. Svi su oni odreda težili sažimanju, misaonom protkivanju (kon)teksta, jezgrovitim formulacijama, brušenju izraza i duhovnom proniknuću u bit životnih spoznaja (Skok 2007: 67 – 68). O tome svjedoče i pisma Alke Mažuranić-Nestoroff.

Međutim, kako je u Ivaninu romanu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* riječ o sentencioznosti koja se ovdje pojavljuje u sklopu dječje književnosti, autorica je posebice vodila računa da sve to bude što prirodniji iskaz dječjih spoznaja, mišljenja i zaključaka, kao i o tome da to djeca mogu razumjeti i prihvatiti u slučajevima kada ih ne izriču sama (Skok 2007: 68). Stoga se autorica na početku svoga romana izravno obraća malim čitateljima te ih upozorava, upućuje i poziva:

No zato ipak neka nitko ne pobjegne od svoje kuće. Nikomu nije tako zlo kako je bilo Hlapiću kod majstora Mrkonje, a Bog zna bi li svaki bio takve sreće na svom putu kao Hlapić. Čudit ćete se ionako, da se i po njega sve tako dobro svršilo. Sjednite dakle na prag i čitajte! (Brlić-Mažuranić 2015: 4).

U tom okviru (i) lik Hlapića utjelovljuje dosljedno autonomno etičko djelovanje prolazeći kroz iskustva i iskušenja te potvrđuje svoju etičku

kondicioniranost čiji je rezultat konačno vidljiv u prestrukturiranju postojećeg svijeta (Hlapićev povratak i nalazak izgubljene djevojčice). Štoviše, lik Hlapića nadaje se kao živa kristološka figura kojemu kao kristijaniziranome protagonistu autorica postavlja deontološku (po)etiku i zadaće koje svjedoče o postupcima ljubavi koja transformira nepravedne odnose (Protrka Štimec 2015: 666).

Oblikujući na toj idejnoj platformi Hlapićev lik, Ivana Brlić-Mažuranić cijeli roman upućuje zbiljskome liku svojega nećaka Hrista. Riječ je o dječacima, dakle, mladim osobama pred kojima je put. To je put životnog sazrijevanja i rasta te zahtijeva naročite vrline. No, da se na to putovanje hrabro upute, autorica izravno poziva/uključuje i sve (male) čitatelje koji, ako se odvaže na čudesnu i čudnovatu pustolovinu čitateljskoga putovanja ovim romanom, uče kako na životnome putu, koji je pun iskušenja, biti i (p)ostati veseo, hrabar, mudar i dobar.

Moguće je, dakle, zaključiti kako je i u ovome hrvatsko-bugarskome (kon)tekstualnome segmentu riječ o preplitanju književnog i izvanknjiževnog svijeta koji se susreću u zajedničkoj odrednici kako je čovjeku na njegovu životnome putu da svoje dužnosti i vlastite afinitete integrira u jedinstvenom cilju općeg i vlastitog dobra. Štoviše, ta isprepletenost umjetničke imaginacije i povijesnih okolnosti može snažno doprinijeti i susretu različitih naroda te povezivanju njihovih sudbina u cilju općeljudskog napretka.

LITERATURA

- Banović, Martinović 2015:** Banović, K., Martinović, S. *Jezik sveti mojih djedova: hrvatsko-bugarske usporednice. Katalog izložbe 26. listopada do 3. studenoga 2015. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.* Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.
- Brlić-Mažuranić 1923:** Brlić-Mažuranić, I. Knjiga omladini. // M. Šicel. *Brlić-Mažuranić I., Milčinović A., Marković Z.: Izabrana djela. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 73.* Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1968, 155 – 169.
- Brlić-Mažuranić 1929:** Brlić-Mažuranić, I. Mir u duši. Predavanje na Dan mira 11. XI. 1929. // V. Brešić. *Članci. Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić, sv. 3.* Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, 2013, 103 –105.
- Brlić-Mažuranić 2010:** Brlić-Mažuranić, I. *Čudnovate zgode šegrta Hlapića.* 6. listopada 2010. eLektire.skole.hr, <http://www.scribd.com/doc/38848106/%C4%8Cudnovate-zgode-%C5%A1egrta-Hlapi%C4%87a#scribd>, 11.11. 2015.

- Canziani 2006a:** Canziani, Th. Ostavština obitelji Nestoroff. // Lj. Toševa-Karpowicz, G. Crnković, Th. de Canziani. *Diplomatska ostavština Nestoroff – U spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić*. Rijeka: Udruga prijatelja Bugarske, Rijeka/Bulgarian friendship society, Rijeka, 2006, 10 – 14.
- Canziani 2006b:** Canziani, Th. Robert's College. // Lj. Toševa-Karpowicz, G. Crnković, Th. de Canziani. *Diplomatska ostavština Nestoroff – U spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić*. Rijeka: Udruga prijatelja Bugarske, Rijeka/ Bulgarian friendship society, Rijeka, 2006, 19 – 20.
- Canziani 2006c:** Canziani, Th. Popis dokumenata Ostavštine Mažuranić-Nestoroff. // Lj. Toševa-Karpowicz, G. Crnković, Th. de Canziani. *Diplomatska ostavština Nestoroff – U spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić*. Rijeka: Udruga prijatelja Bugarske, Rijeka/Bulgarian friendship society, Rijeka, 2006, 24 – 25.
- Canziani 2013:** Canziani, Th. *Hlapić uživo. Hristo Nestoroff (21. veljače 1907. – 7. ožujka 1969.) Izložba: O rođendanu Ivane Brlić-Mažuranić, stogodišnjici šegrta Hlapića te prezentaciji skulptura kiparice Erne Krstić*. Rijeka: Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić, 2013.
- Crnković, Težak 2002:** Crnković, M., Težak, D. *Povijest hrvatske dječje književnosti do početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje, 2002.
- Čupković 2009:** Čupković, G. Zapis popa Martinca kao spomenik književnoga djelovanja. // *Umjetnost riječi*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, LIII (2009), 1 – 2, siječanj – lipanj, 2009: 1 – 27.
- Damjanović 2004:** Damjanović, S. *Zapis popa Martinca o bitki na Krbavskom polju godine 1493*. 2004. Pop Martinac – Croatia, <http://www.croatianhistory.net/etf/pop.html>, 12.11.2015.
- Frye 2000:** Frye, N. *Anatomija kritike*. Zagreb: Golden marketing, 2000.
- Hranjec 1998:** Hranjec, S. *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje, 1998.
- Hranjec 2005:** Hranjec, S. Rečeno – učinjeno ili Ivana Brlić-Mažuranić između svoje 'teorije' i 'prakse'. // A. Pintarić. *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Zlatni danci 6 – Život i djelo Ivane Brlić-Mažuranić (Osijek, travnja, 2004.)*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, 2005, 95 – 102.
- Hranjec 2006:** Hranjec, S. *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.
- Kümmerling-Meibauer 1999.** Kümmerling-Meibauer, B. *Klassiker der Kinder-und Jugendliterature. Ein internationales Lexikon*. Stuttgart-Weimar: Metzler, 1999.
- Lotman 2001:** Lotman, J. *Struktura umjetničkog teksta*. Zagreb: Alfa, 2001.

- Majhut 2012:** Majhut, B. 1912. – godina u kojoj su napisane Čudnovate zgrade šegrta Hlapića. *Nova misao*. Sarajevo: Matica hrvatska (1028 – 2246) 16 (2012), 3 – 4, 2012: 30 – 46. Ovdje prema Majhut, B. 629445. Dramatizacija_pisama_4.doc (tekst priložen 16. svibnja 2013. u 16:14 sati), 1 – 17, posjećeno 17.11.2015., <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=629445>
- Marot Kiš, Palašić 2015:** Marot Kiš, D., Palašić, N. Performativni identiteti u Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića. // B. Majhut, S. Narančić Kovač, Sanja Lovrić Kralj. „Šegrt Hlapić“ od čudnovatog do čudesnog. *Zbornik radova*. Zagreb – Slavonski Brod: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, 2015, 115 – 125.
- Protrka Štimec 2015:** Protrka Štimec, M. Etika i mitologija u Pričama iz davnine Ivane-Brlić Mažuranić. // B. Majhut, S. Narančić Kovač, Sanja Lovrić Kralj. „Šegrt Hlapić“ od čudnovatog do čudesnog. *Zbornik radova*. Zagreb – Slavonski Brod: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, 2015, 657 – 670.
- Ricoeur 2000:** Ricoeur, P. Ja i narativni identitet (šesta studija). // C. Milanja. *Autor, pripovjedač, lik*. Osijek: Svjetla grada: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, 2000, 49 – 81.
- Skok 2007:** Skok, J. Aforističnost, gnomičnost i sentencioznost jezika i stila. Vedrina, duhovitost i humor u djelu. // J. Skok. *Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić*. Varaždinske Toplice: Tonimir, 57 – 63, 2007.
- Toševa-Karpowicz 2006:** Toševa-Karpowicz, Lj. Diplomatska ostavština Nestoroff u Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić. // Lj. Toševa-Karpowicz, G. Crnković, Th. de Canziani. *Diplomatska ostavština Nestoroff – U spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić*. Rijeka: Udruga prijatelja Bugarske, Rijeka/Bulgarian friendship society, Rijeka, 2006, 15 – 18.
- Vaupotić 1970:** Vaupotić, M. Parabole o životu pune značenja i ljepote. // D. Jelčić, J. Skok, P. Šegedin, M. Šicel, M. Vaupotić. *Ivana Brlić-Mažuranić. Zbornik radova*. Zagreb: Mladost, 1970, 59 – 75.
- Zima 2001:** Zima, D. *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2001.

ARHIVSKA GRAĐA

- Aleksandra (Alka) Mažuranić-Nestoroff: *pismo majci Henrietti*, 10.VI.1912. Ostavština Mažuranić-Nestoroff. Fondacija Matilde Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić, Rijeka.
- Aleksandra (Alka) Mažuranić-Nestoroff: *pismo majci Henrietti*, 12.VIII.1912. Ostavština Mažuranić-Nestoroff. Fondacija Matilde Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić, Rijeka.
- Ivana Brlić-Mažuranić: *pismo majci Henrietti*, 24.IX.1907. Arhiv obitelji Brlić (AOB), Slavonski Brod, Rukopisna zbirka materijala o životu i radu Ivane Brlić-Mažuranić, Pisma ocu Vladimiru i majci Henrietti Mažuranić, svezak VIII., 2. dio. od god. 1900. do 1928., str. 164.
- Ivana Brlić-Mažuranić: *pismo majci Henrietti*, 16.V.1912. Arhiv obitelji Brlić (AOB), Slavonski Brod, Rukopisna zbirka materijala o životu i radu Ivane Brlić-Mažuranić, Pisma ocu Vladimiru i majci Henrietti, svezak VIII, 2. dio, od god. 1900. do 1928., str. 196. Kutija inv. br. 70, svežnjić 15.
- Ivana Brlić-Mažuranić: *pismo kćeri Nadi*, 25.V.1912. Arhiv obitelji Brlić (AOB), Slavonski Brod, Rukopisna zbirka materijala o životu i radu Ivane Brlić-Mažuranić. Arhiv obitelji Brlić, kutija inv. br. 72, sv. 7.
- Ivana Brlić-Mažuranić: *pismo ocu Vladimiru*, 28.VIII.1924. Fondacija Matilde Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić. Villa Ružić – Pećine Rijeka.
- Fotografija Hrista Nestoroffa*, 1910. Fondacija Matilde Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić.
- Fotografija obitelji Nestoroff; Aleksandra (Alka) Mažuranić-Nestoroff, Dimitri Minčo Nestoroff, Hristo Nestoroff*, 1908. Fondacija Matilde Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić.
- Naslovnica prvog izdanja romana iz 1913. godine, u nakladi Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, kao 56. knjiga u nizu *Knjižnice za mladež*.
- Naslovnica izdanja/prijevoda romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* na bugarski jezik – *Čudnite priključenja na čiraka Hlapič*, iz 1975. godine.

Fotografija Hrista Nestoroffa, 1910. Fondacija Matilde Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić

Fotografija obitelji Nestoroff; Aleksandra (Alka) Mažuranić-Nestoroff, Dimitri Minčo Nestoroff, Hristo Nestoroff, 1908. Fondacija Matilde Ružić – Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić

Naslovnica prvog izdanja romana iz 1913. godine, u nakladi Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, kao 56. knjiga u nizu *Knjižnice za mladež*. Ilustrirala ga je Nasta Šenoa-Rojc, a uredio Josip Škavić

Naslovnica izdanja/prijevida romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* na bugarski jezik – *Čudnite priklučenja na čiraka Hlapič*, iz 1975. godine. Prevela ga je Hristiana Vasileva. Urednica izdanja je Sijka Račeva, ilustrator Stefan Šiškov, a sve u nakladi *Narodne mladeži* iz Sofije